

POSTANOWIENIE

Dnia 13 lutego 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Robert Stefanicki

w sprawie z odwołania A. P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Rybniku
o wysokość renty rodzinnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 13 lutego 2024 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z dnia 20 października 2022 r., sygn. akt III AUa 1274/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. nie obciąża ubezpieczonej kosztami postępowania**
kasacyjnego organu rentowego.

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 2 lutego 2022 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Rybniku przyznał ubezpieczonej A. P. prawo do renty rodzinnej po zmarłym małżonku, od dnia 3 sierpnia 2021 r. na podstawie art. 73 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 423). Na dzień zgonu małżonek ubezpieczonej posiadał prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy oraz pozostał w zatrudnieniu; natomiast nie miał prawa do emerytury. Wysokość renty rodzinnej przysługującej ubezpieczonej stanowi 85% świadczenia, które

przysługiwałoby zmarłemu małżonkowi - renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy ($2\,754,81\text{ zł} \times 85\% = 2\,341,59\text{ zł}$).

Na skutek odwołania A. P. od ww. decyzji ZUS Oddział w Rybniku, Sąd Okręgowy w Rybniku Wydział IV Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 17 maja 2022 r. oddalił odwołanie. Sąd ten uznał za bezsporne okoliczności, stanowiące podstawę do wydania wyroku. Zmarły małżonek ubezpieczonej posiadał prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy od 1985 r. i świadczenie rentowe pobierał do dnia śmierci 3 sierpnia 2021 r. Do tej daty od 1 stycznia 1996 r. był zatrudniony na podstawie stosunku pracy i wysokość świadczenia rentowego była przeliczana z uwzględnieniem kolejnych okresów zatrudnienia. Ustalając wysokość renty rodzinnej, organ rentowy do okresów składkowych i nieskładkowych zaliczył okres zatrudnienia małżonka ubezpieczonej do dnia zgonu. Sąd Okręgowy wskazał, że ubezpieczona podnosiła istnienie luki w prawie, bowiem przepisy prawa nie przewidują możliwości przeliczenia renty rodzinnej na podstawie odprowadzanych składek zmarłego małżonka. Ubezpieczona dodała, że wysokość odprowadzonych składek małżonka wynosi ponad 1 mln zł, i gdyby małżonek przeżył jeszcze 10 miesięcy, to uzyskałby prawo do emerytury w wysokości ponad 4 000 zł. Sąd Okręgowy podał, że zgodnie z art. 65 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, lub spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń. Natomiast zgodnie z art. 73 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych renta rodzinna wynosi dla jednej osoby uprawnionej — 85% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu. Sąd I instancji oddalił odwołanie na mocy art. 477¹⁴ § 1 k.p.c., uznając, że zaskarżona decyzja została wydana zgodnie z przepisami prawa.

Na skutek apelacji ubezpieczonej A. P. od wyroku Sądu Okręgowego w Rybniku z dnia 17 maja 2022 r. Sąd odwoławczy wyrokiem z dnia 20 października 2022 r. oddalił apelację. Sąd Apelacyjny podzielił dokonane przez Sąd I instancji ustalenia, przyjmując je za własne. Sąd II instancji przypomniał, że renta rodzinna jest świadczeniem przysługującym w przypadku śmierci żywiciela rodziny. Stanowi

ona dla rodziny swego rodzaju rekompensatę utraconych źródeł dochodu. W przypadku ustalania uprawnień do renty rodzinnej w pierwszej kolejności bada się, czy osoba zmarła była uprawniona do emerytury lub renty albo spełniała warunki wymagane do przyznania jednego z tych świadczeń (art. 65 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych), a następnie ustala się uprawnienia osób ubiegających się o przyznanie renty rodzinnej (art. 66 - art. 71 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). W polskim systemie prawnym renta rodzinna jest świadczeniem niejako „wtórnym”, „zastępczym” w stosunku do prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, które miał żywiciel. Uprawniony członek rodziny nie nabywa samodzielnie prawa do renty rodzinnej jako odrębnego świadczenia, ale nabywa to prawo w miejsce prawa do świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu żywicielowi. Posiadane przez zmarłego prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy „zamieniane” jest na prawo do renty rodzinnej dla osób, które utraciły żywiciela. Renta rodzinna przysługuje jako świadczenie pochodne albo emerytury, albo renty w wysokości procentowo wymierzonej od emerytury lub renty, która przysługiwałaby zmarłemu. Wymiar renty rodzinnej uzależniony jest od liczby osób uprawnionych. Renta rodzinna dla jednej osoby uprawnionej wynosi 85%, dla dwóch osób uprawnionych - 90%, a dla trzech lub więcej osób uprawnionych - 95% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu. Świadczeniem „które przysługiwałoby zmarłemu”, jest emerytura lub renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. W związku z tym nawet wtedy, gdy zmarły pobierał rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy, rentę rodzinną wymierza się od kwoty renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy; jeżeli jednak zmarły pobierał emeryturę, to podstawą wyliczenia renty rodzinnej jest wysokość emerytury (art. 73 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). Zmarły małżonek ubezpieczonej posiadał prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy oraz pozostawał w stosunku pracy. Organ rentowy ustalił wysokość renty rodzinnej jako pochodną od renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, jaka przysługiwałaby zmarłemu małżonkowi. Dodatkowo doliczył całkowity okres podlegania ubezpieczeniom społecznym przez zmarłego małżonka ubezpieczonej. Wysokość renty rodzinnej ubezpieczonej określił zgodnie z art. 62

ust. 2 i art. 73 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Sąd Apelacyjny wskazał, że organ rentowy zastosował prawidłowy mechanizm ustalenia wysokości renty rodzinnej, wobec czego zarzut naruszenia art. 73 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych pozostaje chybiony. Przepisy tej ustawy nie przewidują konstrukcji ustalenia wysokości renty rodzinnej na podstawie odprowadzonych składek z tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym przez zmarłego żywiciela. Należy bowiem pamiętać, że renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy (stanowiącą podstawę do obliczenia renty rodzinnej ubezpieczonej) jest ustalana zgodnie z art. 62 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a nie w oparciu o odprowadzone składki na ubezpieczenie rentowe. Skoro renta rodzinna jest świadczeniem pochodnym renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, to mechanizm ustalania jej wysokości nie może być odmienny. Sąd II instancji wskazał, że zmarły mąż ubezpieczonej nie nabył prawa do emerytury, więc renta rodzinna nie może stanowić pochodnej wymiaru emerytury ustalanego w systemie zdefiniowanej składki.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 października 2022 r. wniosła ubezpieczona, zaskarżając wyrok w całości i zarzucając naruszenie prawa materialnego przez wadliwe zastosowanie art. 62 ust. 2 i art. 73 ust. 1 pkt 1 oraz ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a także niezastosowanie wszystkich ustępów artykułów 2, 8, 9, 32, 67 i 81 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. wskutek czego doszło do wydania orzeczenia niesprawiedliwego.

Wnosząc o przyjęcie kasacji do rozpoznania, skarżąca wskazała, iż w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne dotyczące zasad obliczania wysokości renty rodzinnej. Chodzi o rozstrzygnięcie, czy w świetle powołanych unormowań ustawy zasadniczej ostać się może obecne rozwiązanie przewidziane w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych dotyczące mechanizmu ustalenia wysokości renty rodzinnej, które w przypadkach analogicznych do ubezpieczonej jest rażąco

nieekwiwalentne w stosunku do łącznej wysokości/wartości odprowadzonych składek na ubezpieczenie emerytalno - rentowe. Zdaniem skarżącej istotność tego zagadnienia wyznaczona zostaje nie tylko trudnością rozwiązania problemu prawnego, lecz także znaczeniem jego rozstrzygnięcia dla ukształtowania sprawiedliwego systemu zabezpieczenia społecznego.

Wobec powyższego skarżąca wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, a mając na uwadze fakt, że doszło jedynie do naruszenia norm prawa materialnego, wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy - zgodne z żądaniem apelacji przez zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez uwzględnienie odwołania w całości, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania oraz zasądzenie na rzecz ubezpieczonej kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ewentualnie, w razie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania - o jej oddalenie oraz w każdym przypadku - o zasądzenie kosztów postępowania wg norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z brzmieniem - art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Wobec tego wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z powołanych powyżej okoliczności, a jego uzasadnienie powinno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej

charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania oparty został na przesłance przewidzianej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. ponieważ według strony skarżącej w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne. Ustosunkowując się zatem do przywołanej przez stronę skarżącą przesłanki, należy przypomnieć, że w przypadku powoływania się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego jako przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, w uzasadnieniu wniosku winno zostać sformułowane zagadnienie prawne oraz przedstawione argumenty prawne, które wykażą możliwość różnorodnej oceny zawartego w nim problemu. Zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym w judykaturze, skarżący ma w tym zakresie obowiązek wywiedzenia i uzasadnienia występującego w sprawie problemu prawnego w sposób zbliżony do tego, jaki jest przyjęty przy przedstawianiu zagadnienia prawnego przez sąd odwoławczy na podstawie art. 390 k.p.c. (por. postanowienia Sądu Najwyższego z: 19 marca 2012 r., II PK 296/11, LEX nr 1214580; 11 czerwca 2013 r., II UK 71/13, LEX nr 1331300; 16 maja 2018 r., III UK 151/17, LEX nr 2553867; 12 maja 2021 r., I USK 163/21, LEX nr 3252537). Oznacza to w praktyce, iż zagadnienie prawne musi odpowiadać określonym wymaganiom, a mianowicie: 1) być sformułowane w oparciu o okoliczności mieszczące się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń (wyrok Sądu Najwyższego z: 17 kwietnia 1996 r., II UR 5/96, OSNAPiUS 1997 nr 3, poz. 39 i postanowienie z: 7 czerwca 2001 r., III CZP 33/01, LEX nr 52571, 5 lipca 2023 r., I CSK 6182/22, LEX nr 3578533; 12 stycznia 2024 r., I CSK 5192/22, LEX nr 3655366), 2) być przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny tak, by umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, niesprowadzającej się do samej subsumcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu (por. postanowienia Sądu Najwyższego z: 15 października 2002 r., III CZP 66/02, LEX nr 57240; 22 października 2002 r., III CZP 64/02, LEX nr 77033, 5 grudnia 2008 r., III CZP 119/08, LEX nr 478179, 13 lipca 2023 r., I CSK 2570/22, LEX nr 3582702), 3) pozostawać w związku z rozpoznawaną sprawą (postanowienie Sądu Najwyższego z 12 grudnia 2023 r.,

III PSK 86/22, LEX nr 3667199) i 4) dotyczyć zagadnienia budzącego rzeczywiście istotne (a zatem poważne) wątpliwości (postanowienie Sądu Najwyższego z 25 października 2023 r., III USK 286/22, LEX nr 3621645). Istotność zagadnienia prawnego konkretyzuje się zaś w tym, że w danej sprawie występuje zagadnienie prawne mające znaczenie dla rozwoju prawa lub znaczenie precedensowe dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw. Twierdzenie o występowaniu istotnego zagadnienia prawnego jest uzasadnione tylko, gdy przedstawiony problem prawny nie został jeszcze rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy lub kiedy istnieją rozbieżne poglądy w tym zakresie, wynikające z odmiennej wykładni przepisów konstruujących to zagadnienie (postanowienia Sądu Najwyższego z: 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468, 7 lutego 2019 r., I UK 29/18, LEX nr 2617355, 27 kwietnia 2021 r., II PSK 68/21, LEX nr 3252281, 14 grudnia 2023 r., I CSK 6193/22, Legalis nr 3042906). Poza tym problem przedstawiony jako istotne zagadnienie prawne nie może też sprowadzać się do zwykłej wykładni i stosowania prawa (postanowienia Sądu Najwyższego z: 16 marca 2009 r., III UK 90/08, LEX nr 707909, 11 października 2023 r., I PSK 35/23, LEX nr 3614379) ani sprowadzać się do wątpliwości strony skarżącej odnośnie do prawidłowości rozstrzygnięcia jego indywidualnej sprawy (postanowienie Sądu Najwyższego z 21 grudnia 2023 r., I CSK 2555/23, LEX nr 3646879). Zatem rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego lub wątpliwości interpretacyjnych nie może sprowadzać się do odpowiedzi na zarzuty skarżącego skierowane pod adresem zaskarżonego orzeczenia ani też do odpowiedzi na wątpliwości strony skarżącej, które można wyjaśnić za pomocą obowiązujących reguł wykładni bądź w drodze prostego zastosowania przepisów (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP-wkładka 2003 Nr 13, poz. 5; 9 marca 2012 r., I UK 370/11, LEX nr 1215126; 23 marca 2012 r., II PK 284/11, LEX nr 1214575).

Zdaniem Sądu Najwyższego, oceniany w niniejszym postępowaniu wniosek strony skarżącej o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie spełnia żadnego z przedstawionych powyżej kryteriów. W uzasadnieniu wniosku strona skarżąca nie wskazuje, dlaczego zagadnienie jest istotne i w zasadzie w ogóle nie formułuje żadnego zagadnienia prawnego, ani też nie przedstawia stosownych argumentów prawnych, które wskazywałyby na możliwość różnorodnej oceny zawartego w nim

problemu. Strona skarżąca prezentuje jedynie takie stanowisko w sprawie, które w istocie doprowadziłoby do rozstrzygnięcia wyłącznie korzystnego dla ubezpieczonej, wskazując mechanizm (zasady) dotyczący obliczania wysokości renty rodzinnej. Tymczasem, strona skarżąca ma obowiązek nie tylko sformułować samo istotne zagadnienie prawne, ale także - w uzasadnieniu wniosku - przedstawić odpowiednią juretryczną argumentację - czego zdecydowanie zabrakło - wskazującą na dopuszczalność i celowość rozwiązania problemu prawnego w sposób preferowany przez skarżącego, a odmienny od sposobu rozstrzygnięcia tego problemu przy wykorzystaniu zapatrywań wyrażonych przez Sąd drugiej instancji (postanowienia Sądu Najwyższego z: 12 kwietnia 2018 r., I UK 252/17, LEX nr 2533238; 16 lutego 2023 r., III USK 401/22, LEX nr 3549701). W celu spełnienia przesłanki przewidzianej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. nie wystarczy samo sformułowanie pytania do Sądu Najwyższego (postanowienie Sądu Najwyższego z: 16 maja 2018 r., II CSK 12/18, LEX nr 2499783), jak czyni to strona skarżąca w przedmiotowej sprawie, pytając, czy ostać się może obecne rozwiązanie przewidziane w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych dotyczące mechanizmu ustalenia wysokości renty rodzinnej, które jest, jej zdaniem, nieekwiwalentne w stosunku do łącznej wysokości/wartości odprowadzonych składek na ubezpieczenie emerytalno-rentowe.

Odnosząc powyższe na grunt przedmiotowej sprawy, należy zwrócić uwagę, że renta rodzinna stanowi odpowiedni procent świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu (zob. wyroki: Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 8 września 2004 r., III AUa 1948/03, LEX nr 147177, Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 24 września 2009 r., III AUa 377/09, Apelacja Warszawa 2010, nr 1; R. Babińska-Górecka, M. Bartnicki (w:) Komentarz do ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (w:) Emerytury i renty z FUS. Emerytury pomostowe. Okresowe emerytury kapitałowe. Komentarz do trzech ustaw emerytalnych, red. K. Antonów, Warszawa 2019, art. 73). Jest to kwota emerytury lub renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, którą zmarły pobierał (względnie mógłby pobierać). Jeśli zmarły pobierał rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy, z dniem śmierci następuje przekształcenie tej renty w rentę z tytułu całkowitej

niezdolności do pracy (por. art. 65 ust. 2 ustawy), będącej podstawą do ustalenia renty rodzinnej. Jeśli jednak zmarły pobierał emeryturę, to podstawą wyliczenia renty rodzinnej jest kwota emerytury. Kwota należnej emerytury będzie też podstawą wyliczenia renty rodzinnej w sytuacji, gdy zmarły żywiciel-rencista spełniał warunki do emerytury, mimo że nie miał ustalonego prawa do tego świadczenia (wyrok Sądu Najwyższego z 24 maja 2023 r., I USKP 2/22, LEX nr 3563460). Z kolei, Sąd Najwyższy w wyroku z 4 lipca 2013 r. (II UK 420/12, LEX nr 1555533) wyjaśnił, że renta rodzinna przysługuje jako świadczenie pochodne albo emerytury albo renty, w wysokości procentowo wymierzonej albo od emerytury, albo od renty, która przysługiwałaby zmarłemu. Za taką wykładnią art. 73 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przemawia nadto użycie w ust. 1 na określenie podstawy wymiaru renty rodzinnej liczby pojedynczej. Podstawę ustalenia wysokości renty rodzinnej stanowi jedno świadczenie, które przysługiwałoby zmarłemu, a nie świadczenia, które by mu przysługiwały. Także wtedy, gdy zmarły był uprawniony równocześnie do obu tych świadczeń. Prawo do emerytury lub renty z tytułu wypadku przy pracy a prawo do renty rodzinnej, to dwa niezależne od siebie prawa podmiotowe, w przypadku których inny jest krąg osób uprawnionych, inne zasady ustalania świadczeń, jak również inne formy ich realizacji (postanowienie Sądu Najwyższego z 23 lutego 2022 r., III USK 466/21, LEX nr 3403450; wyrok Sądu Najwyższego z 24 maja 2023 r., I USKP 2/22, Legalis nr 2937279). Pomimo bowiem uprawnienia i do emerytury i do renty przysługiwało mu prawo do wypłaty tylko jednego z tych świadczeń. Przy innej interpretacji art. 73 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych sytuacja pozostałych po zmarłym świadczeniobiorcy członków jego rodziny uprawnionych do pochodnej renty rodzinnej kształtowałaby się korzystniej niż prawo własne samego ubezpieczonego. Interpretacja prowadząca w takim kierunku byłaby aksjologicznie wątpliwa i sprzeczna z podstawową funkcją renty rodzinnej (funkcją alimentacyjną).

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i orzekł o kosztach na podstawie art. 102 k.p.c.

[SOP]

[a]